

Міністерство освіти і науки України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2018

Редакційна колегія:

- Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;
Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;
Пелех Ю.В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з **науково-педагогічної та навчально-методичної роботи**;
Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту соціології Рівненського державного гуманітарного університету;
Mirosław Dymon Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski wydział muzyki;
Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;
Малафік І.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;
Дем'янчук О.Н., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;
Потапчук Т.М., доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Шевчук С.І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Крижановська Т.І., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Сверлюк Л.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Буцяк В.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Прокопович Т.Ю., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Радковська Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Филипчук М.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 22.02.2018 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2018. – Вип. 4. – 396 с.

ISBN 978-966-416-550-8

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Бурчак І.С.</i> Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх керівників дитячим ансамблем спортивно-бального танцю.....	6
<i>Іванова Л.І., Іванова Т.В.</i> Особливості початкового етапу фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл.....	13
<i>Сверлюк Л.І., Куніцька І.В.</i> Теоретичні основи формування гуманних взаємин у дитячому хоровому колективі.....	19
<i>Лужна Л.М., Радковська Л.М.</i> Робота над поліфонічними творами з учнями-піаністами ДМШ (на прикладі "Нотного зошити А. М. Бах").....	26
<i>Матвійчук А.В.</i> Роль естрадного вокального ансамблю у формуванні професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.....	32
<i>Наулік Н.В.</i> Розвиток навчального інтересу учнів-початківців в класі фортепіано.....	38
<i>Никон О.К., Остапчук М.М.</i> Формування мотивації вдосконалення виконавських навичок у самостійній роботі студентів.....	45
<i>Павлішин Н.В.</i> Музичний розвиток підлітків в умовах інтеграції мистецтв.....	53
<i>Пальоха О.А.</i> Роль задатків і здібностей у професійній музичній діяльності.....	60
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Проблеми концертного хвилювання співаків творчого колективу.....	68
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Педагогіка музична і музейна: сучасні тенденції взаємодії.....	74
<i>Сверлюк Я.В.</i> Методологічні підходи професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	80
<i>Симончук Т.Д.</i> Роль естрадної пісні у формуванні вокальної культури підлітків.....	89
<i>Радковська Л.М., Цибульська С.Ю.</i> Використання новітніх технологій на уроках музичного мистецтва в ЗОШ.....	95
<i>Тетєнєва Н.О.</i> Форми та методи розвитку музичних здібностей на уроках сольфеджіо в ДМШ.....	101
<i>Турчин Г.П.</i> Художні завдання диригента оркестру в роботі над музично-виразовими засобами.....	107
<i>Ужинський М.Ю., Капітанець Л.М.</i> Студія електронної музики як творча майстерня музиканта-інструменталіста.....	117
<i>Фарина Н.П.</i> Концертно-виконавська діяльність студентів-вокалістів: педагогічний аспект.....	124
<i>Федачко І.Б.</i> Еволюція педагогічних поглядів на процес роботи над музичним твором.....	131
<i>Хуан Ханьцзе.</i> Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.....	138
<i>Цюлюпа С.Д., Цюлюпа Н.Л.</i> Педагогічні принципи викладання фахових дисциплін зі спеціальності "Музичне мистецтво".....	144

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Mirosław Dymon. Kształtowanie zainteresowań i umiejętności muzycznych dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym</i>	151
<i>Блищук Н.В. Творча майстерність піаніста-концертмейстера дитячого хору</i>	164
<i>Буцяк В.І., Турко Н.С. Культурологічні засади появи та функціонування музичних інструментів</i>	170
<i>Власюк О.П. Спадщина українського мистецтва в історичній ретроспективі</i>	178
<i>Трачук Л.Д., Гаврилюк С.В. Тульчинське училище культури в мистецькому житті Поділля</i>	189
<i>Галаган В. Технологічні основи колективного виконавства</i>	195
<i>Дзвінка Р.І. Творчий доробок Михайла Тимофіїва в контексті еволюції сопілкового виконавства</i>	204
<i>Димченко С.С. Проблеми становлення та розвитку диригентського мистецтва: здобутки і перспективи</i>	210
<i>Krous O.P., Pryt K.O. Folklor of Volyn Polissya as an important factor of formation of national self-identity of future music teachers</i>	220
<i>Крусь О.П. Регіональний музичний фольклор – інтегральна частка духовної скарбниці нації</i>	226
<i>Островська Г.Б. Творчий портрет Лідії Сергіївни Костянець</i>	232
<i>Петричук О.В. Історико-культурні передумови формування специфікацій стилю в музиці</i>	241
<i>Симончук І.А. Даюк Ж.Ю. Артистично-театральні аспекти виконавського мистецтва у творчості провідних українських баяністів</i>	248
<i>Сташук О.А. Творчо-педагогічний феномен Олександра Панасовича Довгалока</i>	254
<i>Столярчук Б.Й. Збирач народних пісень Рівненщини Петро Степанюк</i>	262
<i>Ускова А. Обряд випікання весільного короваю у селі Колом'є Славутського району Хмельницької області</i>	266
<i>Филичук М.С. Бас-гітара в культурно-мистецькому просторі: генеза, розвиток, сучасний стан</i>	275
<i>Франчук Д. Історія та народнопісенна творчість села Самчики (Старокостянтинівського району Хмельницької області)</i>	283
<i>Цапун Р.В. Українська традиція святкування масниці та відтворення обрядодій в студентському середовищі</i>	293
<i>Черніско В.А. Творчий доробок Євгенії Родзь через призму історії та спадкоємності</i>	299
<i>Шереток Р.М. Мистецьке наповнення інтер'єру культових споруд ордену кармелітів на Волині (за матеріалами праць Т. Стецького і Я. Гіжицького)</i>	306
<i>Шихова Г.І. Зародження та розвиток української музичної освіти у XVI-XIX ст.</i>	314
<i>Радковська Л.М., Яцук І.І. Сучасна бандура: новий статус академічного і професійного інструменту</i>	320

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Кардаш (Гергелюк) В.В.</i> Розвиток емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва	325
<i>Грабик Н.В.</i> Методи творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі загальноосвітніх навчальних закладів	329
<i>Гумінська О.О.</i> Науково-методичні засади самовираження учнів у музичній діяльності	334
<i>Гурин А.В.</i> Інструментальне музикування на уроках музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі	338
<i>Карманюк Ю.В., Григорчук І.С.</i> Музичний фольклор в системі засобів музичного виховання молодших школярів	345
<i>Клець Т.</i> Розвиток техніки диригування у студентів музично-педагогічних спеціальностей	350
<i>Крет М.В.</i> Музика та її морально-виховні функції у процесі становлення особистості	357
<i>Лукащук О.І.</i> Роль мистецтва у професійному становленні майбутнього вчителя музики	362
<i>Крижановська Т.І., Оксенчук Д.Ю.</i> Розвиток виконавської культури учня-баяніста за методикою Петра Серотюка	370
<i>Пастушенко Л.А.</i> Принципи і підходи виховання естетичних смаків майбутніх учителів музичного мистецтва	379
<i>Пастушенко А.С., Гарбуз Т.В.</i> Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді на кращих зразках народної пісенної творчості	386
Про авторів	393

6. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. посібник [Текст] / Олександр Якович Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.

7. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник [Текст] / Олександр Якович Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

8. Український музично-педагогічний словник [Текст] : в 2 т. / Л. Хоркава, Р. Хоркавий. Львів : б. в., 2010. Т. 1 : АМ. 2010. 500 с.

9. Хайрулліна Ю. О. Інтеграція мистецтв у процесі художньо-естетичного розвитку учнів загальноосвітніх шкіл [Текст] / Ю. О. Хайрулліна // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 21. – С. 254 – 256.

10. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: Навч. посібник [Текст] / Володимир Федорович Черкасов. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

11. Юдін М. М. Інтеграція мистецтв в естетичному вихованні [Електронний ресурс] / М. М. Юдін // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – № 38. – С. 364 – 370. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_38_52

12. Якобсон П. М. Чувства, их развитие и воспитание [Текст] / Павел Максимович Якобсон. – М.: Знание, 1976. – 64с.

УДК 378.147

Пальоха О.А.

РОЛЬ ЗАДАТКІВ І ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У пропонованій статті висвітлено поняття задатків і здібностей та їхня роль в удосконаленні виконавської майстерності музиканта. Зазначено, що музичні здібності можуть розвиватися тільки в музичній діяльності. Значна увага приділена розкриттю сучасних поглядів на розкриття проблеми переходу задатків у здібності, що має суттєвий вплив на подальшу музичну діяльність

Ключові слова: задатки, здібності, професійна музична діяльність, індивід.

Анотация. В предлагаемой статье рассматриваются понятия задатков и способностей и их роль в совершенствовании исполнительского мастерства музыканта. Отмечено, что музыкальные способности могут развиваться только в музыкальной деятельности. Значительное внимание уделено раскрытию современных взглядов на раскрытие проблемы перехода задатков в способности, оказывает существенное влияние на дальнейшее музыкальную деятельность

Ключевые слова: задатки, способности, профессиональная музыкальная деятельность, индивид.

Annotation. The article deals with the concept of attachments and abilities and their role in improving the performance of the musician. It is noted that musical abilities

can only develop in musical activities. Considerable attention is paid to the disclosure of contemporary views on the disclosure of the problem of transfer of capacities, which has a significant impact on further musical activity

Key words: predispositions, abilities, professional musical activity, individual.

Постановка проблеми. У сучасній педагогіці чільне місце відводиться дослідженню питань, пов'язаних із розвитком здібностей. Від них залежить успіх і швидкість оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, які є важливими чинниками керування аматорськими музичними колективами.

Проблема розвитку музичних здібностей багатогранна й різнопланова, оскільки торкається не тільки природи музичності, її структури та діагностики. На перший погляд, вона носить суто психологічний характер, однак може досліджуватись у різних аспектах: філософському, соціологічному, психологічному, музикознавчому, педагогічному тощо.

Метою статті є розкриття поняття музичних задатків та здібностей та їхній вплив на професійну музичну діяльність.

Аналіз досліджень. Психологи вивчають ідеальні утворення, які визначають здібності до музичної діяльності (Б.Ананьєв, Л.Виготський, Е.Голубєва, О.Гусєва, О.Костюк, Н.Лейтес, О.Мелік-Пашаєв, В.Мясіщєв, С.Науменко, К.Тарасова, Б.Теплов та ін.).

У музикознавчому аспекті досліджуються механізми впливу музики на людей у зв'язку з їх психічною організацією (Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм, С.Бєляєва-Екземплєрська, М.Марков, Е.Маркова, В.Медушевський, Є.Назайкінський, А.Сохор, Б.Яворський та інші).

Виклад основного матеріалу. Відомий психолог Б.М.Теплов, визначаючи здібності, виділяє три елементи: 1)здібність – це індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої; 2)здібності – не будь-які уявні індивідуальні особливості, а лише такі, що стосуються успішного виконання дій; 3)здібність не зводиться до тих знань, умінь і навичок, вироблених в людині.

Дещо інший підхід у С.Л.Рубінштейна, який головним показником здібностей вважав легкість засвоєння нової діяльності. Вчений підкреслював, що здібність людини – це передусім здатність до праці і навчання, в процесі яких вони (здібності) розвиваються [7].

Своєрідне трактування здібностей зустрічаємо в О.І.Леонтьєва, який обстоює думку про вирішальну роль соціальних умов виховання у розвитку здібностей, правда, применшуючи їх природну сторону[4]. В.Г.Ананьєв у проблемі здібностей звертає увагу не лише на роль активної діяльності в засвоєнні суспільного досвіду, а й на зв'язок здібностей з особистістю як психологічним утворенням. Простежуючи зв'язок здібностей і характеру, вчений наголошує на тому, що розвиток здібностей і характеру є єдиним, хоч деякою мірою і суперечливим процесом[1]. О.Г.Ковальов і В.Г.Мясищєв ставлять питання про ліквідацію розриву між здібностями та

іншими якостями особистості. Обидва дослідники вважають, що під здібностями належить розуміти комплекс якостей особистості, необхідних для успішного здійснення будь-якої діяльності.

Деякі вчені (В.В.Богословський, О.Г.Ковальов, А.В.Петровський) виділяють загальні та спеціальні здібності. На їхнє переконання, загальні здібності відповідають вимогам не одних, а багатьох видів діяльності, а спеціальні – більш вузькому колу конкретної предметної діяльності (педагогічної, музичної, математичної тощо).

Тому можемо визначити, що музичні здібності – це характерні властивості індивіда, за допомогою яких він сприймає музику як художній феномен, виявляє і реалізує себе в музично-творчій діяльності. Наявність чи відсутність здібностей значною мірою визначають спроможність індивіда навчатися музичному мистецтву, а їхній якісний рівень – доцільність вибору музики як галузі професійної діяльності. Разом з тим музичні здібності, які у первісному виявленні є анатомо-фізіологічними задатками і спочатку не зорієнтовані виокремлено на музику, підлягають розвитку у процесі цілеспрямованого навчання. Ефективність цього розвитку значною мірою залежить від того, наскільки повно і конкретно входить ця робота в систему підготовки музиканта з початкової школи до завершення вищої освіти, і наскільки органічно вона пов'язується з усіма компонентами змісту навчання.

Проблеми нахилів, задатків і здібностей, як відомо, була у полі зору філософів з давніх часів. Особливо активізувалися наукові дослідження у даному напрямі у другій половині XIX століття, коли психологія повністю виокремила в самостійну науку і предметно поділилася на окремі галузі (загальна психологія, педагогічна психологія, дитяча психологія, психофізіологія, психологія мистецтва тощо). Основи матеріалістичної теорії заклали праці І.М.Сеченова та І.П.Павлова, яку опрацьовували і розвивали у різних галузях психології Б.М.Теплов, Б.Г.Ананьєв, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, В.М.Мясіщев, А.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, Ю.В.Самарін, В.І.Кирієнко, Ф.М.Гоноблін, Н.В.Кузьміна та інші. У процесі досить тривалих наукових досліджень поступово сформувався більш-менш узгоджене розуміння сутності нахилів, задатків і здібностей, визначилися основні положення їх теорії. Так, здібності переважно розглядаються як властивості індивіда, що забезпечують виконання певних видів діяльності. "По суті здібність, – писала Т.І.Артем'єва, – входить в систему притаманних даній особистості якостей і є вираженням її індивідуальності" [2, с.48]. Нахили виявляються у прагненні до певної діяльності і є первісною ознакою здібностей. "Під задатками необхідно розуміти первинну природну основу здібності, ще не розвинену, але таку, що дає про себе знати при перших спробах діяльності" [3, с.163]. І.П.Павлов писав з цього приводу: "... те, що відбувається без навчання, є безумовний рефлекс, а те, що відбувається з навчанням, – умовний рефлекс" [5, с.618].

Задатки, як анатомо-фізіологічні властивості, перетворюються у здібності у процесі певної предметної діяльності, навчання і виховання. Цю думку, закладену в поглядах І.П.Павлова, поділяє переважна більшість психологів. Б.М.Теплов писав: "... природженими можуть бути лише анатомо-фізіологічні особливості, тобто ті задатки, що лежать в основі розвитку здібностей, самі ж здібності завжди є результатом розвитку, який здійснюється у процесі виховання і навчання"[10, с.151]. В.М.Мясіщев і О.Л.Гостдінер пропонують розглядати задатки як природжені при житті придбані властивості особистості, що полегшують оволодіння будь-якою діяльністю і дозволяють здійснювати її на високому рівні.

Існують також думки, що й здібності доцільно розглядати як первісні природні якості, однозначні за змістом генетичним задаткам. Їх розвиток є логічним процесом продовження "людської природи" в умовах соціальної адаптації особистості, навчання і виховання, цілеспрямованої практичної діяльності. Але за такої точки зору, на думку О.Г.Ковальова, виникає питання: стають задатки у процесі перетворення психологічними явищами, чи до анатомо-психологічних явищ тільки додаються психологічні? У цьому він бачить складність питання і його нерозв'язаність [3, с.162-163].

Виокремлюючи поняття задатків і здібностей (або обдарованості, таланту чи генія), дослідники зіштовхуються з теоретичними труднощами як фенотипічного плану, так і щодо наукової достовірності обґрунтування кожного поняття, визначення об'єктивно мотивованої межі між ними. Можна, зрозуміло, тлумачити задатки як первісні реакції психіки, головної нервової системи на конкретні зовнішні подразники, певну спроможність індивіда до тієї чи іншої діяльності, даровану йому від народження. Але де та межа, за якою задатки переходять у здібності? С.Л.Рубінштейн, А.Н.Леонтьєв, А.Г.Ковальов, В.Н.Мясіщев та інші психологи з тими чи іншими нюансами розглядають здібності як результат удосконалення та узагальнення умінь і навичок (формування у процесі діяльності), і як продукт психічної діяльності: "... психічний процес переходить у здібність по мірі того, як зв'язки, що визначають його протікання, "стереотипізуються"[7, с.57].

Не виникає серйозних заперечень твердження, що успішна професійна музична діяльність індивіда можлива лише за умов наявності у нього розвинених музичних здібностей, і насамперед, яскравих природжених задатків. Саме анатомо-фізіологічні якості найчастіше стають визначальним фактором соціальної адаптації особистості, ефективності її професійної діяльності. Так, відмінні музичні задатки дозволяють підготувати висококваліфікованого професійного музиканта, успішно формувати його як творчу особистість, посередні задатки – посереднього фахівця, а слабкі задатки свідчать про професійну непридатність.

Візьмемо, для прикладу, ситуацію, яка досить часто спостерігається в навчальних закладах усіх ланок і рівнів. Одна частина учнів чи студентів,

виявляючи старанність і наполегливість у навчанні, постійно зустрічається з труднощами у сольфеджуванні, написанні музичних диктантів, слуховому аналізі інтервалів, акордів, гармонічних послідовностей тощо. Інші учні чи студенти, виявляючи поверхове ставлення до навчання, досить легко справляються з подібним завданням. Тобто, цілеспрямована робота одних не призводить до результату, яких без особливого напруження досягають інші. Показово, що у процесі багаторічного навчання відмінності якісних показників між цими групами фактично зберігаються.

Необхідно мати на увазі, що музичні задатки до "зустрічі" з музикою не є, власне, задатками музичними. Очевидно, що відчуття неадекватної висоти звуків і сили звучання – це природна реакція аналізатора на частоту та амплітуду коливань джерела звука. Тобто, реакція на звуковий сигнал, який сам собою є фізичним, а не музичним явищем. Ритм як певна послідовність, організоване чергування процесів, дій, рухів, сигналів, упорядковані звукові, мовні чи зображальні елементи, широко використовуються в суспільній практиці, у найрізноманітніших видах і формах людської діяльності. Чуття ритму, як природжена властивість, допомагає індивіду виявляти себе в тій чи іншій практичній діяльності, не маючи при цьому ніякого відношення до музичного мистецтва. Подібні приклади можна продовжувати, торкаючись фактично усіх так званих природжених музичних здібностей.

Отже, анатоμο-фізіологічні задатки первісно є "безпредметними", загальними: одні й ті ж із них можуть використовуватися і адаптуватися в різних видах практичної діяльності, де вони "опредмечуються" як специфічні властивості у конкретній предметній сфері. Так природжені задатки стають музичними тільки у процесі застосування їх у музичній діяльності, коли вони виявляються по відношенню до елементів і виражальних засобів музичної мови, механізмів сприймання і переживання музики. Вони отримують конкретну предметність, ознаки певної музичної властивості і розвиваються у відповідності з правилами і вимогами музичного мистецтва.

Питання взаємовідносин природжених задатків і набутих здібностей у психології і теорії музичного виховання займають важливе місце. Адже саме вони визначають можливості і потенції учнів і студентів, значною мірою обумовлюють якість підготовки фахівців. У чому ж полягає сутність і особливості цих взаємовідносин? По-перше, як відзначалося, музичні задатки детермінують генезис і розвиток музичних здібностей: за відсутності перших не можуть відбутися другі. Факти виявлення і розвитку музичних здібностей у дітей, які не володіють природженими задатками, висвітлені у дослідженнях Б.М.Теплова, О.М.Леонтєва та інших науковців не заперечують даної тези. Кожна, навіть незначна здібність до музичної діяльності спирається на певні природжені потенції індивіда. Ці потенції, задатки можуть спочатку не виявлятися, чи мати дуже слабкий сигнал.

Особливо це характерно для дітей, що не мають належного культурного оточення, не розуміють механізму виконання тестових завдань, сутності операції звукоутворення, побудови метро ритмічних малюнків тощо. Але у кожному випадку спочатку пробуджуються анатомо-фізіологічні властивості, без чого про здібності не може бути й мови.

По-друге, розвиток музичних здібностей сприяє удосконаленню музичних потенцій, поліпшенню "музичної природи" індивіда. Природжені задатки адаптуються в умовах реального інформаційного простору, практичної музичної діяльності, цілеспрямованого розвитку музичних здібностей, відчувають їхній вплив і піднімаються на вищий рівень самореалізації і генеративної дії на здібності. Деякі відомі композитори і виконавці стверджували, що в основі їх творчих досягнень лежить один відсоток таланту і дев'яносто дев'ять відсотків копіткої праці. Віддаючи належне ролі праці в удосконаленні природжених властивостей, необхідно пам'ятати, що розвиток здібностей можливий тільки в межах генетичних можливостей індивіда.

По-третє, музичні задатки і здібності, як тісно взаємозв'язані і взаємозалежні явища, складають, на перший погляд, єдину, цілісну сферу пізнання, самореалізації і продуктивної діяльності індивіда в галузі музичного мистецтва. Проте не треба забувати, що субстанціонально вони є різними, неадекватними поняттями і їхні взаємозв'язки і взаємозалежності як взаємовідношення потенційних можливостей і засобів їх реалізації, мають досить умовний характер. Більше того, вони не завжди обумовлюють один одного. Так музичні задатки породжують музичні здібності, детермінують їх розвиток, проте не обумовлюють і не гарантують якісних показників цього розвитку. Індивід може мати відмінні музичні задатки і не виявляти себе в здібностях до практичної музичної діяльності. Музичні здібності, у свою чергу, ґрунтуються на реальних задатках, але визначальним фактором їхнього розвитку виступають інші рушійні сили, зокрема, психофізіологічні чинники. Один із таких чинників є нахили до музичної діяльності. Вони формуються на основі природженого потягу до творчої діяльності (належність індивіда до художнього типу), іманентних кожному індивіду генетичних властивостей, а також мотиваційних чинників, обумовлених зовнішніми, соціальними факторами та індивідуальними інтересами.

Серйозне опрацювання проблем музичних здібностей почалося з кінця XIX – початку XX століть. Запроваджена ще на початкових етапах дослідницької роботи поняття "музичність" довгий час не мало належних анатомо-фізіологічних і психофізіологічних обґрунтувань і конкретних характеристик як об'єктивно-суб'єктивна якість і логічно побудована структура, що досить часто обумовлювало випадковість у визначенні її елементів, еkleктичне поєднання різнорівневих властивостей і т.п. Одні дослідники розуміли музичність як чуття інтервалів (А.Файст), здібність аналізувати акорди (К.Штумпф, М.Меєр), інші – як здібність насолоджуватися

музикою, переймати її настрої, глибоко розуміти форму, фразоутворення, тонке відчуття стилю.

Конкретні елементи музичних здібностей визначали М.О.Римський-Корсаков (технічні – здібність до гри на певному музичному інструменті чи до співу, і слухові здібності – елементарні (гармонічний і ритмічний слух) і вищі), В.Хеккер і Т.Ці ген (п'ять компонентів, які відповідають основним, на їх думку, психічним функціям: сенсорний, рефлексивний, синтетичний, моторний та ідеативний, що репрезентують відчуття, пам'ять, сприймання, моторику і мислення).

Численні дослідники, визначаючи компоненти чи елементи музичності, робили спроби знайти методологічні підходи до визначення і класифікації музичних здібностей. Так, Г.Кьоніг вважав доцільним класифікувати їх за основними видами музичної діяльності. К.Ламп і Н.Кейс пропонували класифікувати музичні здібності за ознаками "специфічні здібності" до гри на різних музичних інструментах. І.Кріс визначив три види музичності: інтелектуальну, емоційну і творчу. Е.Віллемс вважає підґрунтям для класифікації музичних здібностей основні засоби музичної виразності – мелодію, гармонію і ритм. У класифікації Е.Сегі прослідковується опора на різні види музичного слуху (ритмічний, мелодичний, гармонічний, поліфонічний, тональний і внутрішній слух). П.Міхель вважає основним фактором музичності специфічну взаємодію музичних здібностей (здібності диференціювати і запам'ятовувати музику, музичного мислення і музичної фантазії, виховання музичного смаку). Д.Мак-Лейш висловив думку про те, що у побудові системи музичності необхідно спиратися на домінуючу властивість – музичну пізнавальну здібність. Складовими цієї здібності він назвав музичну пам'ять, розрізнення висоти і уміння аналізувати акорди.

Значний внесок у розвиток наукової думки про музичні здібності зробив Б.М.Теплов. Багаторічні дослідження дозволили створити оригінальну модель музичної обдарованості, яку він розглядає як якісно своєрідне сполучення загальних і спеціальних здібностей, що зумовлює ефективність музичної діяльності. Основними музичними здібностями він вважав ладове відчуття, здібність до слухового уявлення і музично-ритмічне відчуття. Музичний слух, на його думку, має два компоненти – перцептивний (сприймання мелодичного руху – ладове відчуття) і репродуктивний. До неосновних компонентів музичності він відносить тембровий, динамічний, гармонічний і абсолютний слух.

Н.О.Витлугіна ділить музичні здібності на музично-естетичні і спеціальні. М.Г.Барановський, О.М.Сохор, Л.А.Баренбойм, Г.М.Піпін виділяють роль музичного мислення. Окремі автори наголошують на необхідності включення до комплексу музичних здібностей музичної пам'яті (А.Л.Готсдинер, І.П.Гейнріс, Г.М.Ціпін, А.К.Бриль, В.О.Крутецький). К.В.Тарасова, ґрунтуючись переважно на результатах теоретичних

досліджень Б.М.Теплова, знаходить особистий підхід до визначення структури музичності як багаторівневої системи власне музичних загальних і окремих здібностей. Структура загальних музичних здібностей, на її думку, складається з двох основних під структур: емоційної чутливості музики – головного показника музичності, і пізнавальних музичних здібностей – сенсорних, інтелектуальних і музичної пам'яті. До загальних сенсорних музичних здібностей К.В.Тарасова відносить музичний слух (мелодичний, тембровий, динамічний і гармонічний) і відчуття ритму; до загальних інтелектуальних музичних здібностей – музичне мислення (в єдності його репродуктивного і продуктивного компонентів) і музичної уяви; до окремих музичних здібностей – абсолютний слух і різного виду виконавські дані – сенсорні, моторні, сенсомоторні. Вона наголошує, що кожна музична здібність – це системне утворення, яке складається із компонентів різної складності; вона формується від елементарних до все складніших складових (9, с.26-27).

Висновки. Викладені вище матеріали – це короткий огляд лише частини різноманітних поглядів і суджень щодо музичних здібностей і відомих науковців і музикантів. Проте і вони дозволяють зробити певні висновки. Насамперед треба відзначити, що багаточисельні наукові позиції, погляди і судження (налічується понад сто варіантів) не свідчать про наявність такої ж кількості наукових підходів до проблеми. Значна частина з них містить аналогічний зміст, чи ідентичні, викладені різними понятійними формулами, погляди. Це дозволяє об'єднати їх в окремі групи, провести певну класифікацію за іманентними ознаками і смисловою тотожністю. Аналіз матеріалів показав, що узагальнена думка науковців зосереджує увагу переважно на п'ятих напрямках виявлення музичних здібностей (музичності, музичної обдарованості): інтелектуально-пізнавальному, сенсорно-слуховому, виконавському, образно-емоційному і творчому.

Використана література

- 1.Ананьев В.Г. Человек как предмет познания. – Л.: ЛГУ, 1968. – 339 с.
- 2.Артемьев Т.И. Проблема способностей: личностный аспект //Психол. Журнал. – М., 1984. – Т.5.. № 3. – С. 48.
- 3.Ковалев А.Г. Психология личности. – М., 1963.
- 4.Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1975. – С. 280.
- 5.Павловские клинические среды. – М. 1954.
- 6.Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1976. – 416 с.
- 7.Рубинштейн С.Л. Методологические и теоретические проблемы психологи. – М., 1969.
- 8.Смирнова Е.И. Становление межличностных отношений в раннем онтогенезе. Вопросы психологии.– 1994.–№ 6.– ст.5-15.
- 9.Тарасова К.В. Онтогенезис музыкальных способностей. – М., 1988.
- 10.Теплов В.М. Психология музыкальных способностей. – М., 1975. – 330 с.

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Відповідальні за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович
Шевчук Степан Іванович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 100 пр. Зам. 18.
Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».